

Minimal Sanatta Dan Flavin’i Gestalt Algı Kuramıyla Anlamlandırma

Önder YAĞMUR

Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
Heykel Bölümü
oyagmur@atauni.edu.tr

Öz

1960’larda Amerika’da ortaya çıkmış olan sanat akımı Minimalizmin önde gelen sanatçılarından Dan Flavin’in minimal sanat anlayışı, bazı çalışmalarından örnekler verilerek Gestalt algı teorisi yaklaşımıyla sanatçının eserlerinin anlamlandırılması yapılmıştır. Özellikle Flavin ile bütünleşen floresan heykellerinin Gestalt algı teorisinin şekil-zemin ilişkisi, yakınlık, benzerlik, tamamlama, devamlılık ve basitlik ilkeleri doğrultusunda ele alınarak tekrar yorumlamaya gidilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dan Flavin, Minimal Sanat, Heykel

The Meaning of Dan Flavin with Gestalt Theory in Minimal Art Abstract

Art movement which emerged in America in the 1960s Minimalism is the leading artist Dan Flavin minimal understanding of art, giving examples from some of the studies have been conducted to make sense of the artist's works with the Gestalt theory of perception approach. Especially figure-ground relationship of Gestalt perception theory of integrated fluorescence Flavin sculpture, proximity, similarity, completion, the meaning is made in accordance with the principles of sustainability and simplicity.

Key Words: Dan Flavin, Minimal Art, Sculpture

Giriş

Biçimde saflığı, sadeliği ve nesnel yaklaşımı savunan Minimal Sanatın, sanat akımı olarak ortaya çıkışı 1960’ların sonlarında görsel sanatlar ve müzik alanlarında, ABD’nin New York kentinde olmuştur. Minimalizm; bir düşünceyi minimum sayıda renk, form, çizgi ve dokuya

indirgeme yaparak ifade etme olarak tanımlanabilir. Görsel sanatlarda geometrik formların önemine paralel olarak olağan biçimi basite indirgemede madde ve renk olgusuna önem vermektedir.

Bir bütünün düzen ve niteliği onu oluşturan etki elemanları ve onların hareketi ile ifade bulmaktadır. Seçilen ve yeniden oluşturulan bir çizgi, bir renk, bir biçim veya ton her zaman bir diğeri ile bağlantılıdır. Bir tasarımın meydana gelmesinde nokta, çizgi, renk, biçim, doku, leke, ölçü gibi etkili olan görsel tasarım elemanları vardır (Çağlayan vd., 2014: 161).

Görsel algılama sürecinde bireyler algılanan kavrama ilişkin olarak öncelikli olarak yüzeysel bir edinim süreci yaşarlar. Bu süreç iki boyutlu bir algılamadır. Bu aşamada bireyler görüntüleri genişlik ve yükseklik olarak algırlar. Bu süreç sonrası birey, görsel algı alanına giren kavrama ilişkin daha derinlemesine bir örüntü oluşturmaya başlar. Bu süreçte ise derinlik algısı ile birlikte üçüncü boyut devreye girer. Daha sonra kültürel alt yapısı ile kavramı anlamlandırır ve kavrama bir kimlik kazandırır yani kavramı tanır (Erişti vd. 2013: 49).

Yüzeylerin, herhangi bir malzeme ile örterek, renk, doku, ışık-gölge, ölçü, geometri, derinlik olarak ifadelendirilmesi (Orhon, 2003: 149), görsel alanda dokusal etki, bakış açısına, bakış uzaklığına ve algılama koşullarına bağlı olarak aynı cins şeylerin çok sayıda ve dizgisel özelliklere dayanarak yan yana gelmeleriyle izleyicide bıraktıkları ve görsel yolla algılanan etkiyi (Kalyoncu, 2000: 18) oluşturur.

Görsel tasarım alanındaki her yeni yaklaşımın değişik bir akım ya da üslup olarak ele alınmasına karşın, bunların yararlandıkları ilkeler temelde aynıdır. Bir insanın nasıl gördüğü ve görsel bilgiyi nasıl anlamlı bir bütüne dönüştürdüğünü araştıran Gestalt Psikoloji Okulunun bu alanda elde ettiği sonuçlar, tasarım ilkelerini belirleyen başlıca faktörler arasındadır. Buna göre; bütün, onu oluşturan parçalardan daha önemlidir (Becer, 2005: 64).

Görsel algılama ve anlamlandırmada; 20. yüzyılda ortaya atılan en önemli psikolojik kuramlardan biri Max Wertheimer, Kurt Koffka ve Wolfgang Köhler tarafından 1910'larda ortaya atılan Gestalt Algı Psikolojisidir. Gestalt Algı Psikolojisi kavramları, görsel algılamada daha

önce göz ardı edilen birçok özelliği ortaya koyarak farklı bir bakış açısı getirmiştir. Bu disiplin, insanın görme sürecinde önce görsel parçaları topladığı, bunları birleştirerek görülen bir nesne haline getirdiği düşüncesinden yola çıkarak görmenin daha en başından düzenlendiği, yani bir düzenleme (Gestalt) olduğunu ileri sürmüştür (Tuğal, 2012: 26). Gestalt algı psikolojisi, bütün plastik sanatları etkilemiş ve insan algılarının duyum parçacıklarının birikmesi ve birleşmesi sonucunda oluştuğunu (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1997: 673) kabul ederek bütünü algılanmasının parçaların algılanmasından daha önce oluştuğunu savunmuştur. Buna göre; Bütün, parçalardan önce algılanır, bütünü algılanması bütüne ait parçaların algılanmasına göre daha kolaydır, bütünler geçerli olan koşullar altında bakıldığında tam, basit, simetrik ve iyi olma eğilimindedir, parçalar önceliklerini bütün içinde aldıkları yere göre alırlar (Şirin, 2012: 271).

Görsel algılamayı açıklayan Gestalt teorisinin temelinde, "bütün kendini oluşturan parçaların toplamından daha anlamlıdır" ilkesi yer almaktadır. Gestalt teorisi şekil-zemin ilişkisi, yakınlık, benzerlik, tamamlama, devamlılık ve basitlik olmak üzere bazı temel ilkeler üzerinde şekillenmektedir (Erişti vd. 2013: 49).

Şekil (Biçim)-Zemin (Mekan) (figure-ground) ilkesi. Gestaltçılara göre biçim-zemin ilişkisi görme eylemi için önemli bir işlemdir. Ayırđına varılacak nesneye "biçim", çevresine de "zemin" denmektedir. Bu ayırım her zaman belirgin olmayabilir. Aynı anda hem zemini hem de biçimi algılamak olası değildir. Söz konusu ayırımı yapabilmek için beyin yaşantılardan oluşan ipuçlarından yararlanmaya çalışır. Biçimle zeminin sürekli yer deđiştđiğđ yanılısamalı durumlarda, beyin sırayla zemini biçim, biçimi zemin yaparak görme eğilimindedir (Alpan, 2008: 88).

Yakınlık (proximity) ilkesi. Yakınlık ilkesi, zaman ve mekan açısından birbirlerine yakın olan nesnelere, gruplandırarak algılanma eğiliminde olduğunu belirtir (Erişti vd. 2013: 49). Yakınlık yasasına göre birbirine yakın olan nesne ve olaylar birlikte diğer bir deyişle gruplanarak algılanmaktadır. Örneğın yüzeyde yukarıdan aşağıya üç sıra halinde yan yana dizilmiş noktalar, yatay düzlemde birbirlerine dikey düzlemden daha yakın oldukları için satırlar gibi, birbirine koşut üç çizgi

olarak algılanırlar. Çünkü beyin birbirine yakın olan noktaları gruplayarak bir bütüne dönüştürmektedir (Alpan, 2008: 89).

Benzerlik (similarity) ilkesi. Gestalt benzerlik ilkesine göre; biçim, renk, doku, hareket gibi ortak görsel özelliği olan nesne veya olaylar beyin tarafından gruplandırılmaktadır. Bir örnek, beyaz bir koyun sürüsü içinde siyah bir koyun hemen fark edilmeye adaydır. Beyaz koyunlar birbirine renk bakımından benzer olduğu için bir bütün olarak algılanırlar (Alpan, 2008: 89). Benzerlik ilkesi şekil, renk, doku, cinsiyet vb. pek çok özellik bakımından birbirine benzer uyarıcıların birlikte gruplandırılarak algılanma eğiliminde olduğunu vurgular (Erişti vd. 2013: 49).

Tamamlama (closure) ilkesi. Tamamlanmamış/eksik bırakılmış etkinliklerin, şekillerin, seslerin tamamlanarak algılama eğiliminde olduğu (Erişti vd. 2013: 49) Gestalt tamamlama ilkesine göre insanlar eksik olan şeyleri tamamlama eğilimindedirler. İnsanların görsel dünyalarını uyarımdaki boşlukları doldurarak örgütlenmelerine ve böylece de kopuk parçalar yerine bütün bir nesne olarak algılanmasına yol açar (Bozkanat, 2013: 25).

Devamlılık (Süreklilik) (cogtiguity) ilkesi. Devamlılık ilkesi, aynı yönde giden noktaların, çizgilerin ve uyarıcıların birlikte gruplandırılarak algılanma eğiliminde olduğunu belirtir (Erişti vd. 2013: 50). “Süreklilik yasası” ya da “yön kuramı”na göre bir uyarıcının içindeki değişim, beyin tarafından yavaş ve kademeli olarak algılanmaktadır. Aynı yöndeki çizgilerin hareketi, birlikte, bir bütün olarak çabuk algılanmaktadır. Birinden diğerine sürüp giden etki doğal ilişkiler biçiminde duyumsanır. Uzatılmış bir parmak ya da ok işareti, izleyen gözlere liderlik etmektedir (Alpan, 2008: 89).

Basitlik (simplicity) ilkesi ise, uyarıcıların en basit halleri ile algılanma eğiliminde olduğunu açıklar (Erişti vd. 2013: 50).

İfade edilen özellikler ışığında Gestalt teorisinin günümüz görsel sanatlar üretiminde önemli etkisinin olduğu ve farklı alanlarda anlamlandırma ve algıya ilişkin etkinliğinin bulunduğu düşünülebilir.

Dan Flavin’i Gestalt Algı Kuramıyla Anlamlandırma

Minimalist sanat terimini ilk kez Alman düşünür Richard Wolheim tarafından Art Magazin adlı dergide yayımlanan makalesinde sanatın sadeleştirilmiş ve içeriğinin en aza indirilmiş hali olarak tanımlanmıştır. 1960’lı yıllarda heykelin son derece yalın form halini ifade eden minimalist sanat, birim tekrarlarıyla bütünü destekleyen ve matematiksel düzeni sağlayan ifade olgusu olarak ortaya çıkmaktadır.

Minimalist sanatçılar, çalışmalarında üç boyutluluğu ifade ederken geleneksel heykel sanatının yöntem ve malzemelerini kullanmamışlardır (Yaman, vd., 2012: 138). Minimalist çalışmalar, çoğu zaman birbirinin tekrarı olan parçaların bir arada kullanılmasıyla oluşturulmakta, Minimalist sanatçılar, birimlerin matematiksel tekrarına dayalı simetrik bir düzenlemeyle bütünlüğü sağlamayı benimsemişlerdir.

Minimalist sanat akımı sanatçılarının renk ve malzemenin gücünün doğayı yansıtmasına ya da betimlemesine ihtiyacının olmadığına olan yaklaşımları, Minimal akımın en tanınan sanatçılarından biri olan Dan Flavin’in eserlerinde oldukça göze çarpar. Sanatçı hazır üretim malzemesi olarak seçtiği floresan tüplerini beyaz veya renkli ışıklarla çeşitli kurgular oluşturarak yaptığı yerleştirmelerinde, “fırça izleri yerine ışıktan çizgiler” (Döl ve Avşar, 2013: 9), gerçekliğin dışında algılanan sanal hacim ve mekan oluşturmuştur.

Gestalt algı teorisinin şekil (biçim)-zemin (mekan) ilkesiyle anlamlandırılan Dan Flavin’in “The Diagonal of May 25” (Foto 1) adlı çalışmasında biçim 244 cm uzunluğunda zemine 45 derecelik bir açıyla yerleştirilen altın renkli ışık parçası (floresan lamba) dır. Işığın şiddeti ve renginden dolayı biçimin algılanması belirgindir. Biçimin yer aldığı mekanın (duvar) algılanmasında netlik vardır. Işıklı biçimin güçlü ve mekanın daha zayıf aydınlığından dolayı çalışma algılanan mekanı içerisinde kendisine özel ikinci bir mekan oluşturmuştur. Aynı şekilde ışığın ve zeminin özelliklerinden dolayı ikinci bir biçim ve ikinci bir mekan zeminde oluşmuştur. Gestalt algı teorisinin biçim mekan ilkesiyle çalışmanın bütününe bakılacak olursa biçim ve mekanın algılanmasında ayırımın yapılması belirgin olmayabilir. Algı deneysel ip uçlarına

başvurarak biçimin ve mekanın belirginleşmesine ve eserin bütün olarak algılanmasına ulaşabilecektir.

Foto. 1: Dan Flavin, “The Diagonal of May 25”, 1963, sarı floresan lamba, 244cm

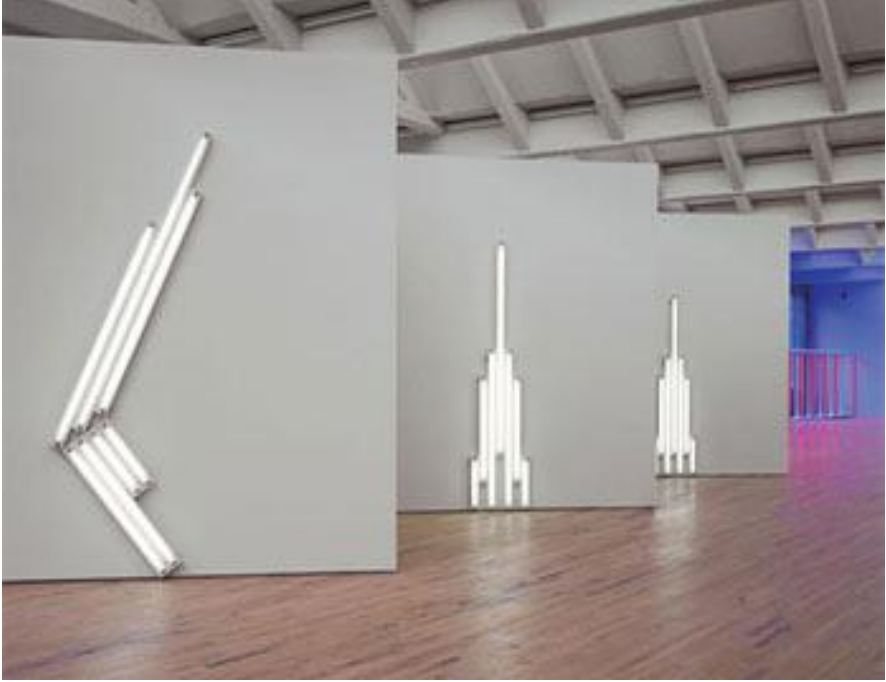
Gestalt yakınlık ilkesinin zaman ve mekan açısından birbirlerine yakın olan nesnelere gruplandırarak algılama görüşü Flavin'in “Untitled” (Foto 2) çalışmasında görülebilir. Sanatçı, floresan lambalarını kullanarak yapmış olduğu düzenlemede mimari yapısal bir öge olarak izleyici üzerinde etki bırakmaktadır. Mekanın mimari elemanı olarak, yerleştirildikleri mekanın tamamlayıcı bir parçası haline gelmiştir. Işıklı tüplerin kendileri köşede saklı olduklarında bile bir alanın sınırlarını çizerek, kapalı bir girintiyi (Fineberg, 2014: 288) ışıkla doldurmaktadır.

Foto. 2: Dan Flavin, “Untitled” (İsimsiz), 1968

Gestalt benzerlik ilkesi algılanma eğilimini; biçim, renk, doku, hareket, cinsiyet gibi ortak görsel özelliği olan nesne veya olayların beyin tarafından gruplandırılarak olduğunu vurgular. Örneğin, Rus Konstrüktivist sanatçı Vladimir Tatlin’e adanan “Monuments” adlı

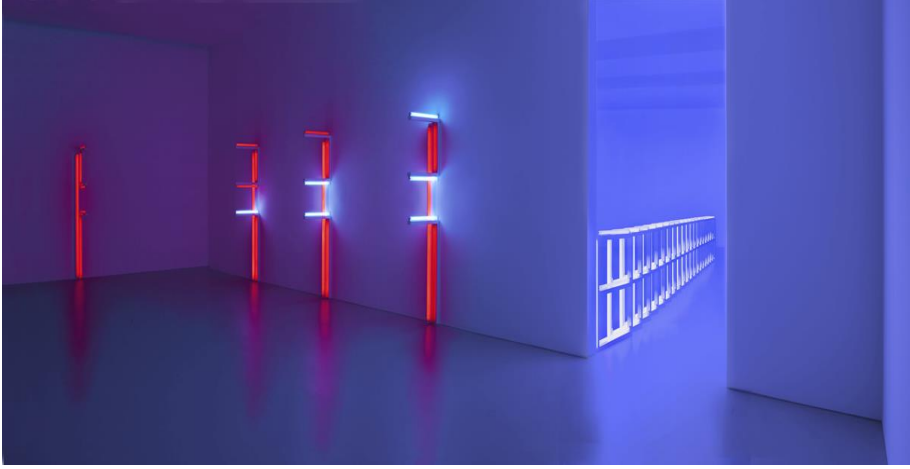
çalışma dizisi (Foto 3), Flavin'in 1964'de başladığı serinin bir parçasıdır. Flavin, Tatlin'i sanatı bilim olarak düşleyen büyük bir devrimci olarak görmekteydi ve ona büyük bir saygı duymaktaydı (Ataseven, 2012: 91). Sanatçının "Monuments for V. Tatlin" çalışması "Tatlin'e gönderme yapan, sert beyazdan yapılmış bir düzenleme olarak anıt ve katedral yapılarla izleyicide benzerlik algısı oluşturmaktadır.

Foto. 3: Dan Flavin, "Monuments for V. Tatlin", 1964-1981

Gestalt tamamlama ilkesine göre insan algısı eksik olan şeyleri tamamlama eğilimindedir. İnsanların görsel dünyalarını uyarımdaki boşlukları doldurarak örgütlenmelerine ve böylece de kopuk parçalar yerine bütün bir nesne olarak algılanmasına yol açar. Flavin'in "Untitled (for John Heartfield) 3a" adlı çalışması, Gestalt tamamlama ilkesi ile (Foto 4) boşlukta yarım bırakılmış formlar göze tamamlanabilecek geometrik şekiller olarak algı oluşturmaktadır. Aynı şekilde beyaz ışıklar sonraki her bir formda birer azalarak ritmik bir tamamlama ve ya düzenlemeyi algılatmaktadır.

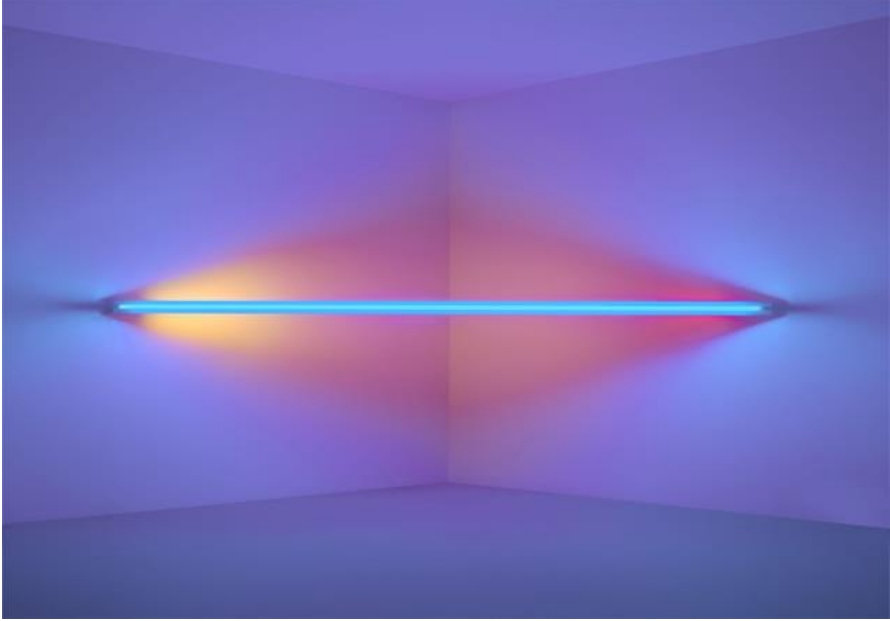
Foto. 4: Dan Flavin, *Untitled (for John Heartfield) 3a*, 1990

Devamlılık ilkesi, aynı yönde giden noktaların, çizgilerin ve uyarıcıların birlikte gruplandırılarak algılanma eğiliminde olduğunu varsayan Gestalt algı, Flavin'in *Untitled (to my dear bitch, Airily)* isimli çalışmasında görülmektedir. Sanatçı çalışmasında (Foto 5) koridor mekanın kenar ve üst zeminindeki ışıkları yerleştirme şekli mekanı sonsuzluğa devam eden bir duruma sokmuş ve aynı zamanda sonsuzluğa doğru bir devinim ile hareketin devam ettiği algısını sağlamıştır.

Foto. 5: Dan Flavin, *Untitled (to my dear bitch, Airily)*, 1981

Uyarıcıların en basit halleri ile algılanma eğilimi olan Gestalt basitlik ilkesi, Dan Flavin'in çalışmalarının genelinde görülmektedir. Sanatçı sadece endüstriyel bir malzeme olan floresan lambaları ve renkleri basit anlamda kullanırken çalışmalarının kendine özgü bir anlamsallığını amaçlamaktadır. Flavin, "Untitled-to-Virginia-Dwan-2" (Foto 6) gibi bir çok çalışmasında basit formlarla düşündürücü atmosfer oluşturmayı amaçlamaktadır.

Foto. 6: Dan Flavin "Untitled-to-Virginia-Dwan-2", 1971

Sonuç

1960'lı yılların sonuna doğru var olmaya başlayan Minimalizm akımı gerek renge gerekse biçime indirgeyici tavrı, birim tekrarlarıyla yapılan ritmik düzenlemeleri, yalınlık ve sadelik gibi ilkeleri, keskin geometrik şekil ve biçimleriyle yüksek düzeyde bir estetik algı ve anlayışı barındırmaktadır. Matematiksel düzenlemeyle, nesnelliği duygulardan ve öznellikten uzaklaştırarak orijinal yapısını değiştirip bozmadan eserin izleyici tarafından psikolojik etkisiyle algılanmasını önemseyen bir sanat tarzı olmuştur.

Minimalist sanatçı Dan Flavin'ın kullanmış olduğu floresan lamba malzeme, izleyici üzerinde eserlerinin anlamlandırılmasına yönelik büyük bir baskı oluşturmaktadır. Işık hem hacme dönüşmüş, hem de form ışığın içinde boşluk meydana getirmiştir. Işık yansımaları mekan algısını sorgulatırken aynı zamanda derinlik oluşturmaktadır. Gestalt algı teorisiyle izleyici bu baskıyı azaltarak sanat eserini algılamının duygusal anlamdan ziyade bilişsel algıyla anlamlandırılmasını sağlamaktadır.

Kaynakça

- Alpan, G. (2008). "Görsel Okuryazarlık ve Öğretim Teknolojisi", Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Aralık 2008, Cilt: V, Sayı: II, s. 88-89
- Ataseven, O. (2012). "Dan Flavin'in Mekanı Dönüştüren Işığı ve Minimalizme Yaklaşımı", Süleyman Demirel Üniversitesi ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi, Mayıs-Haziran 2012-09, s. 91, ISSN: 1308-2698
- Becer, E. (1997). "İletişim ve Grafik Tasarım", Dost Kitabevi, Ankara, s. 64, ISBN: 975-7501-09-3
- Bozkanat, E. (2013). "Gündem Kurma Perspektifinden Algı Yönlendirme: Alkol Düzenlemesi Yasası Örneği", Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s. 25
- Çağlayan, S. (2014). "Sanatta Görsel Algının Literatür Açısından Değerlendirilmesi", Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, Makale No 16, s.161, ISSN: 2146-9199
- Döl, A., Avşar, P. (2013). "Minimalizm Akımı Kapsamında Nesne Anlayışının Yeniden Değerlendirilmesi", İdil Dergisi, Cilt 2, Sayı 10, s. 9, DOI: 10.7816/idil-02-10-01
- Eczacıbaşı sanat ansiklopedisi, (1997). İstanbul, Cilt 2, s. 673
- Erişti, S.D., Uluuysal, B., Dindar, M. (2013). "Görsel Algı Kuramlarına Dayalı Etkileşimli Bir Öğretim Ortamı Tasarımı ve Ortama İlişkin Öğrenci Görüşleri", Anadolu Journal of Educational Sciences International, January 2013, 3(1), s. 49

- Fineberg, J. (2014). "1940'tan Günümüze Sanat", Karakalem Kitabevi Yayınları, İzmir, s. 288, ISBN: 978-605-4146-10-9
- Kalyoncu, R. (2000). "Temel Tasarımın Modern Sanat Eğitiminde Uygulanabilirlik Düzeyi", Y.Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim-İş Eğitimi Ana Sanat Dalı, Resim-İş Eğitimi Programı, Trabzon, s. 18
- Orhon, B.İ. (2003). "Görsel Algı ve Temel Sanat Eğitimi", Mesleki Eğitim Dergisi, Cilt 5, Sayı 10, s. 149. ISSN: 1302-4116
- Şirin, E.S. (2012). "Sanat Eğitimi Kapsamında "Görsel Algı" ve Gestalt", I.Cyprus International Congress of Educational Research, 06-09 December 2012, Kyrenia / North Cyprus, s. 271
- Tuğal, S.A. (2012). "Oluşum Süreci İçinde Op Art", Hayalperest Yayınevi, İstanbul, s. 26, ISBN:978-605-62490-7-5
- Yaman, İ.Ş., Ekim, T., Sungur, S., Özer, C. (2012). "Çağdaş Dünya Sanatı", MEB Yayınları, 1. Baskı, s. 138, ISBN: 978-975-11-3651-0

Görseller İçin Kaynak

- Foto 1. Dan Flavin, “The Diagonal of May 25”, 1963, sarı floresan lamba, 244cm, <http://archeologue.over-blog.com/article-25372678.html>, Erişim Tarihi: 27.01.2015
- Foto 2. Dan Flavin, “Untitled” (İsimsiz), 1968, <http://www.sfmoma.org/explore/collection/artwork/15458>, Erişim Tarihi: 27.01.2015
- Foto 3. Dan Flavin, “Monuments for V. Tatlin”, 1964-1981, <http://www.diaart.org/exhibitions/main/82>, Erişim Tarihi: 28.01.2015
- Foto 4. Dan Flavin, Untitled (for John Heartfield) 3a, 1990, http://www.artimemy.com/?page_id=432, Erişim Tarihi: 29.01.2015
- Foto 5. Dan Flavin, Untitled (to my dear bitch, Airily), 1981, <http://whitehotmagazine.com/articles/4-dan-flavin-retrospective-lacma/709>, Erişim Tarihi: 29.01.2015
- Foto 6. Dan Flavin “Untitled-to-Virginia-Dwan-2”, 1971, <http://www.dreamideamachine.com/en/?p=1224>, Erişim Tarihi: 29.01.2015